

Llegir i escriure al segle XXI

daniel.cassany@upf.edu

www.upf.edu/dtf/personal/danielcass/index.htm

<http://www.upf.edu/dtf/recerca/grups/rael/index.htm>

Index

1. Enfocaments i conceptes: la *literacitat* [3]
2. Llegir i escriure al XXI [1]

Plantejament

3. Democràcia. La *literacitat crítica*
4. Plurilingüisme. La *multiliteracitat*.
5. Internet. La *literacitat electrònica*.
6. Ciència. La *literacitat interdisciplinària*.

Noves formes de llegir i escriure

4. Propostes didàctiques.

Metodologia

Enfocaments

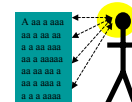
Lingüístic

Psicolingüístic

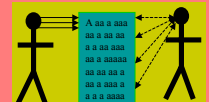
Sociocultural / sociolingüístic

lectura
redacció

comprensió
composició

pràctiques discursives
gènere professional

Enfocaments

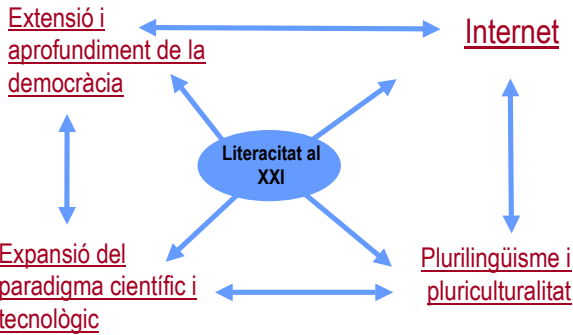
- **Lingüístic:** ortografia, morfosintaxi, semàntica. Ex: gràcies: *testimoniatge d'agraïment*.
- **Psicolingüístic:** processos mentals, cognició, intenció pragmàtica. Ex: *agradir, criticar*.
- **Sociolingüístic:** context situacional, tradició sociocultural, comunitat discursiva, gènere discursiu, etc. Ex: *tarja personal, restaurant de menjar ràpid, màquina de cafè, estàtua viva a La Rambla*.

Conceptes

- **Codi escrit:** normes, unitats, convencions.
- **Gèneres discursius:** contingut, forma, estil.
- **Rols d'autor i lector:** funció, propòsit, cortesia.
- **Organització social:** contextos, disciplines, grups, processos socials.
- **Identitats:** individus, col·lectius, institucions.
- **Valors, representacions:** prestigi, rebuig, prejudicis.
- **Formes de pensament:** objectivitat, raonament científic, planificació.

Literacitat

Llegir i escriure al XXI

Democràcia: la literacitat crítica 1

- Expansió i l'aprofundiment de la democràcia: llibertat d'expressió, exercici del vot conscient.
- La dominació s'exerceix a través del discurs.
- La llengua no reflecteix la realitat: els discursos reflecteixen la mirada del parlant. Res és neutre.
- Els discursos creen *representacions cognitives* de la realitat. Manipulen i alienen.
- ACD. Anàlisi Crítica del Discurs.

Literacitat crítica: exemples

- (1) *No a la guerra / Per la pau* [15-2-2004]
- (2) *Les accions des de l'aire* [air strike] *sobre Kabul han provocat danys colaterals.* [CNN, EUA]
- (3) *Els bombardejos sobre Kabul han provocat víctimes civils.* [Al Jezira, Qatar]
- (4) *Per què les dones parlen diferent dels homes* [El Mundo, titular, 11-5-03]
- (5) *L'ideal de la democràcia va sorgir...*
- (6) *La utopia de la democràcia va sorgir...*

Literacitat crítica: exemples

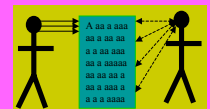
Literacitat crítica: exemples

Literacitat crítica: concepte

Literacitat crítica

Llegir rere les línies

Llegir entre línies

Llegir les línies

Literacitat crítica: Exemple analitzat

E-cristians. TV-3 acostuma a **delectar-nos** amb paraules tan prosaiques com: merda, collons o hòstia. En els seus serials ho fa amb tanta freqüència i tanta complaença de directius i autoritats que no saps si el que persegueixen és normalitzar la llengua o el seu desprestigi. **Si busquen el segon ho estan aconseguint.** I si ens fixem en els arguments dels serials, fa la sensació que la vida privada dels catalans és obscena, llicenciosa i fins i tot antinatural (s'han vist escenes d'incest). Per trobar una cultura tan decadent ens hauríem de remuntar al final de l'imperi romà o endinsar-nos en les profunditats de la selva verge. Esperem que E-cristians aconsegueixi que la televisió doni una versió exacta del que és el diàleg normal entre catalans (culte i sense rences innecessaris) i que mostri que la societat catalana és culta, ordenada i respectuosa amb totes les sensibilitats. [José Lafarga Fabregat, Tortosa. *El Periódico*, carta al director, 7-2-02]

Respostes 1

- (1.1) es compara la cultura catalana actual amb les cultures antigues [...] per demostrar que ens falta molt per aprendre, que no progressem, és a dir, que necessitem algú que ens guïi i ens eduqui. [EPP, 3-02]
- (1.2) són un recurs retòric que l'autor utilitza també per a donar una imatge negativa d'aquesta cadena de televisió. (TV3 = "civilitzacions en decadència") [MED, 3-02]
- (1.3) tenint en compte les imatges que evoquen els referents d'aquesta comparació, el lector infereix que el model de societat que mostra TV-3 és de "gent salvatge" [MCJ, 3-02]

Respostes 2

- (1.4) comença l'oració qualificant-les [Roma, selva] de forma despectiva [...] i després, implícitament diu que cap societat desenvolupada actual és d'aquesta manera [...] es dona per suposat en el text [que a Roma i a la selva] no hi ha cultura, només salvatges i obscens. MMM.
- (1.5) resulta contradictori [...] que ell, "respectuós amb totes les sensibilitats", en tant que forma part d'aquest grup, ridiculitzi i qualifiqui de "decadent" la cultura de l'imperi romà o de les civilitzacions que viuen a la selva. [RCP, 3-02]

Tècniques per llegir críticament

- **Identificar el món de l'autor:** ideologia, posicionament, referents, les citacions i les veus callades, posicionament respecte a elements conflictius.
- **Descriure el gènere:** trets, estil, apropiació personal de la tradició.
- **Construir i negociar la recepció:** elaborar una posició personal, distingir les diverses interpretacions de la comunitat, prendre consciència dels objectius personals de lectura.

Conclusions

- Cada discurs duu contingut, intenció i ideologia.
- El significat s'allotja en la ment del lector.
 - No hi ha cap interpretació Veritable o única.
 - Cada lector fa una interpretació diferent.
- Comprendre vol dir:
 - entendre els tres elements,
 - prendre posició personal sobre aquests elements,
 - acceptar que els altres entenen altres coses i negociar les interpretacions.
- Convé llegir personalment, conversar, sumar interpretacions.

Model didàctic 1

- Peter Freebody i Alan Luke (Austràlia):

Recursos del codi Com funciona el text?, amb quines estructures, unitats, components?	Recursos del significat Com es construeix el significat?, quants n'hi ha?, como es connecten les idees entre sí?
Recursos pragmàtics Com s'utilitza el text aquí i ara?, quines relacions hi ha entre l'ús i la construcció?	Recursos crítics Qui escriu i llegeix el text?, què pretén que jo faci?, quines veus i estereotips usa?

Model didàctic 2

Rols / grups de pràctiques per al lector en una cultura postmoderna, basada en el text:

<p>Processador (<i>breaker</i>) del codi</p> <p>Competència del codi</p>	<p>Constructor de significats</p> <p>Competència semàntica</p>
<p>Usuari del text:</p> <p>Competència pragmàtica</p>	<p>Critic o analista del text:</p> <p>Competència crítica</p>

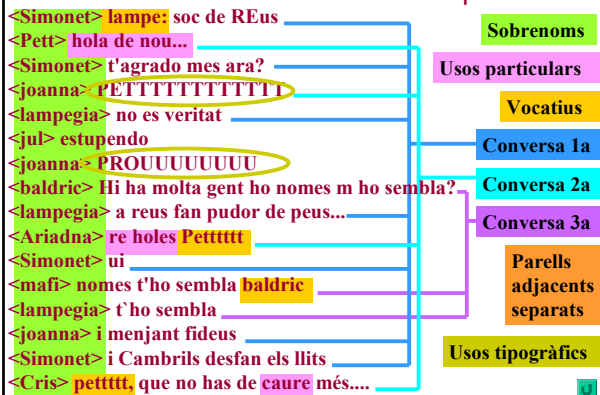
Internet: la literacitat electrònica

- La migració de l'escriptura a l'entorn electrònic és geomètrica, irreversible i revolucionària.
- Àmbits com la ciència, l'oci, el periodisme o l'educació han sofert canvis transcendents. 800 milions d'usuaris.
- Llegim i escrivim amb comunitats culturals, processos cognitius, gèneres discursius i estils diferents.
- CMO: Comunicació Mediatitzada per Ordinador.
- **La literacitat electrònica** és un graó nou de l'aprenentatge lingüístic.

Analògic ≠ electrònic

• Comunitat política o parla • Monoculturalitat • Interacció diferida • Llenguatge gràfic • Linealitat • Textualitat retroactiva • Text tancat • Sobrecàrrega cognitiva	• Comunitat virtual, discursiva • Interculturalitat • Interacció ràpida • Multimèdia • Hipertext • Intertextualitat proactiva. • Text obert • Descàrrega cognitiva. Enginyeria lingüística. • Autoaprenentatge.

Literacitat electrònica: exemple

La literacitat electrònica

- Els components de la literacitat electrònica:
 1. **Comunicació.** Sistemes, regles i processos de la interacció amb CMO: gèneres, cortesia, registre, rols, funcions, etc.
 2. **Construcció.** Elaboració de discursos hipertextuals, multimèdia i amb coautoria.
 3. **Investigació.** Navegació per la xarxa: formulació d'objectius, ús de mots clau, cerques, buscadors, hipertexts, avaluació crítica, etc.
- L'ensenyament de la literacitat avui no pot oblidar, negar o prescindir d'aquestes formes.

El plurilingüisme: la multiliteracitat

- La normalitat és el plurilingüisme.
- Llegim i escrivim textos de diverses cultures (traduccions) i fins i tot en diverses llengües.
- Europa: llengua materna + dues llengües estrangeres (receptives).
- Cada comunitat té les seves pràctiques discursives particulars: la retòrica contrastiva.
- Gèneres discursius, rols, funcions i estils són diferents en cada cultura: malentesos i xocs interculturals.
- **La literacitat plurilingüe o la multiliteracitat** és un graó més de l'educació lingüística.

Exemples

1. *Avui d'hora la meua família m'ha preparat un dinar esplèndid.*
2. *Vaig pujar a l'autobús. El conductor no tenia canvi. Una dona, amablement, va donar-me 15 cèntims.*
3. *Vaig entrar a la botiga. El dependent em van servir una Coca-cola. Vaig oferir 100 € per un braçalet. Es va posar a riure.*

Exemples

Vols participar en un estudi de salut amb joves que consumeixen coca? Si vols col·laborar realitzant una entrevista totalment confidencial, pots trucar-nos al **618914105**. Rebràs una remuneració econòmica de 20 €.

Exemples

Ciència i tècnica: la literacitat interdisciplinària

- El pensament científic colonitza la cultura tradicional (hàbits, creences, etc.).
 - La ciència avança en àmbits especialitzats i es construeix amb un llenguatge molt especialitzat.
 - La comprensió de la ciència crea dificultats.
 - Ciència + democràcia = divulgació de la ciència (*public understanding of science*).
 - **La literacitat interdisciplinària** és un altre graó de l'educació lingüística.
- (1) *Entusiasme caut amb l'arribada de fàrmacs nous que eradiquen tumors en ratolins* [New York Times, 3-5-98].

Ciència: exemples

- (2) **Científicos coreanos logran clonar embriones humanos con fines médicos.** El experimento abre camino hacia la curación de la diabetes o el Parkinson. [El País, portada, 13-2-04].
- (3) **Por clonación, obtienen por primera vez en el mundo células madre para curar.** Obtuvieron células capaces de formar músculos, huesos, tejidos y neuronas. Podrán reemplazar células dañadas por el Alzheimer, el Parkinson, la artritis o la diabetes. [Clarín, Argentina, versió digital, 13-2-04]
- (4) **Obtienen células madres; el anuncio, en Corea del Sur. Clonan embriones humanos; entra el mundo en debate.** Autores de la investigación afirman que el objetivo es terapéutico. Es el primer paso a la duplicación de bebés, advierten opositores. [La Jornada, Mèxic, portada, 13-2-04]

Propostes didàctiques 1

- Condicions per fomentar la literacitat:
 1. Llegir i escriure *textos autèntics*.
 2. Atendre els *contextos de producció i de recepció*.
 3. Llegir és un verb transitiu: *gènere i comunitat discursiva*.
 4. Posar èmfasi en la *interpretació del text* (el significat).
 5. Posar èmfasi en la *negociació de significat* entre autor i lector i entre lectors.
 6. Posar èmfasi en el procés de construcció de significat: *usar la parla com a eina de construcció de la interpretació*.

Propostes didàctiques 2

- Les metodologies:
 1. *Taller de lectura i escritura* de textos a l'aula.
 2. *El treball per casos*.
 3. *L'enfocament per tasques* (L2).
 4. *L'enfocament electrònic*.
 5. Pràctiques de *colectura* i la *coautoria*. Llegir i escriure són activitats socials.
 6. Treballar amb *textos paral·lels*: versions diferents, models textuais, textos previs.

Propostes didàctiques 3

- Conseqüències de la perspectiva crítica:
 1. Llegir i escriure és l'activitat central de l'aula.
 2. Els aprenents parlen del que entenen i volen dir.
 3. La parla del docent és organitzativa, dinamitzadora.
 4. Els criteris d'avaluació són la qualitat lingüística, però també la capacitat de reflexió, el grau de maduresa.

